

Elvida

Elvida Morkūnaitė Čaplikienė gimė 1935 m. liepos 5 d. Kaune, Lietuvos kariuomenės vyr. puskarininkio Alfonso Morkūno ir pradinių klasių mokytojos Onutės Kazlauskaitės šeimoje. 1940 metais, Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, buvo likviduota Lietuvos kariuomenė. Nuo grėšiančių represijų Morkūno šeimai pavyksta pasislėpti gimtajame Juodžiūnų kaime Ukmergės apskrityje. 1942 metais, kai Elvidai tebuvo septyneri metai, netikėtai miršta mama. Tėvas toliau mažamečiais vaikais rūpinosi vienas, padedamas savo mamos Veronikos ir brolių. 1944 metų pradžioje Alfonsas Morkūnas kartu su dviem broliais pasirenka ginkluoto pasipriešinimo sovietiniams okupantams kelią, tuo metu dukrai Elvidai dar tik devyneri. Tuomet, kai dauguma jos vienmečių ėjo į mokyklą, ji su močiute ir broliu stengėsi išvengti NKVD represijų.

1945 metais stribai iki pamatų sudegino Morkūnų sodybą, kurioje po grindimis buvo įrengtas partizanų bunkeris. Kartu buvo sunaikinti visi šeimos dokumentai ir nuotraukos. Elvidai, broliui ir močiutei pavyko išsigelbėti, bet jie buvo pasmerkti slapstytis. Taip ir keliavo iš vienos vietos į kitą, kartu vesdamiesi likusią karvę ir žąsį, kuri kas antrą dieną padėdavo po kiaušinių. Dažniausiai jie rasdavo prieglobstį sodybose, kurių šeimininkai rėmė partizanus. Vienur prisiglausdavo vienai nakčiai, kai kur galėdavo pagyventi ilgiau. Bet kai tik juos pasiekdavo informacija apie tai, kad jų buvimas gali skaudžiai atsiliiepti šeimininkams, jie judėdavo toliau. Tekdavo nakvoti ir miške, ir javų laukuose, maitintis uogomis grūdais, žolelėmis.

Vaikai suprato, kad jie niekam niekada negali sakyti, kas jie tokie, kas jų tėvas ir dėdės. Jie negalėjo lankyti mokyklos, neturėjo namų, neturėjo vaikystės. Tačiau išgyventi nebuvo jų svarbiausias rūpestis, svarbiausia buvo padėti partizanams, gauti jiems drabužių, tvarsliaivos, vaistų, maisto. Viską, ką pavykdavo gauti, palikdavo sutartose vietose. Taip tęsėsi iki 1948 m. vasario 10 d., kai tą dieną buvo nušautas jauniausias Elvidos tėvo brolis 27-erių metų Karolis Morkūnas. Šio smūgio neatlaikė Elvidos močiutė. Jos sveikata vis blogėjo ir vasaros pabaigoje ji mirė. Stribai neleido jos palaidoti, senolės palaikai buvo laikomi Lyduokių miestelio šventoriuje, tikintis, kad likę du sūnūs partizanai bandys atsisveikinti su motinos palaikais ir pavyks juos suimti. Tik močiutės kūnui pradėjus gęsti, leido palaidoti. Jie tikrai atėjo atsisveikinti su mama, bet užkasant kapo duobę, kažkas pranešė, kad ateina stribai, ir visi išsibėgiojo.

Trylikametė Elvida su broliu slapstėsi toliau dviese. 1949 metų gruodžio 30 d. žuvus tėvui, persekiojimais sustiprėjo ir 1950 metų pradžioje sovietinis saugumas juos vis tik sugavo ir įdarbino Doropolio dvaro fermoje.

Elvida melžė karves: du kartus per parą apie 50 karvių turėdavo pamelžti 4-5 melžėjos. Už tai ji gaudavo pieno ir duonos. Miegodavo toje pačioje patalpoje su karvėmis ant suolo, užsiklodama turimais drabužiais.

Tremimai Lietuvoje tęsėsi ir 1952 metų. Rugpjūčio mėnesį Elvida ir jos brolis atsidūrė gyvuliniame vagonė, kuriuo buvo vežami tremtiniai į Sibirą, į šaltąjį Krasnojarską. Elvida buvo taip pavargusi nuo persekiojimų, kad gulėdama vagono kamputyje netgi jautėsi saugi. Kelionėje jie teturėjo tik kepalėliuką duonos, kuri jiems slapta spėjo paduoti vienas kalvės darbininkas.

Prasidėjo naujas Elvidos gyvenimo etapas, bet, deja, jis nebuvo lengvesnis. Nors Elvida dar buvo nepilnametė, ji buvo įdarbinta Krasnojarsko plytų fabrike, kuriame buvo dirbama trimis pamainomis. Darbas fabrike buvo kelioms minutėms sustabdomas tik per Naujuosius metus ir išimtinė proga, kai mirė Stalinas. Jai teko krauti plytas: neišdegtas plytas iš vagonų į mašinas, iš mašinų į deginimo krosnis, išdegtas atgal į mašinas. 50-ies laipsnių šaltis, katorgiškas darbas, prastas maistas paguldė Elvidą į labai sunkios ligos patalą.

Tačiau stiprus organizmas, jaunystė, noras gyventi, kartu barake gyvenančių tautiečių rūpestis, o gal visai nepažįstamos vokiečių tremtinių šeimos parūpintas šviežias karvės pienas, kuris tremtyje buvo didelė retenybė ir vertybė, padėjo jai vėl atsistoti ant kojų ir grįžti į darbą plytų fabrike. Mergina sustiprėjo, užsigrūdino, ji išdirbo fabrike septynerius metus. Elvida prisimena, koks tvirtas buvo jos kūnas, tiesiog vyriškas, ne vienas dabartinis kultūristas jai pavydėtų tokio pilvo preso, kokį ji tada turėjo. Tik 1959 metais jai pavyko gauti lengvesnį indų plovėjos darbą valgykloje. Niūrias tremties akimirkas praskaidrindavo rankdarbiai ir dalyvavimas lietuvių tremtinių tautinių šokių ansamblyje.

1960 metais Elvida su broliu atvyko mėnesiui atostogų į Lietuvą ir į Krasnojarską nebegrižo. Jai pavyko gauti auklės darbą ir laikiną registraciją Kaune. Broliui nepavyko prisiregistruoti ir jis po mėnesio išvyko atgal į Krasnojarską. Pirmą kartą išskyrė jos ir vienintelio brolio gyvenimo keliai. Po metų Elvida įsidarbino lengvosios pramonės fabrike pagalbine darbininke, vėliau – mezgėja. Ji buvo be galo laiminga, kad pavyko įsitvirtinti Lietuvoje. Bet... jai buvo 26 metai, o ji nemokėjo nei rašyti, nei skaityti, ir su tuo ji negalėjo susitaikyti. Todėl mergina pradėjo mokytis Kauno 4-osios vidurinės mokyklos vakariniame skyriuje. Per tris metus ji baigė privalomą 8 klasių kursą ir 1963 metais išlaikė egzaminus. Vėliau baigė dviejų metų buhalterių kursą, o 1983 metais - vidurinę mokyklą. Atsakingas požiūris į darbą, jos noras mokytis, tobulėti padėjo jai iš eilinės mezgėjos tapti brigadininke.

Sunkaus darbo Sibire dėka ji turėjo tvirtą raumeningą kūną, bet Sibiro šalčiai ant jo paliko raudonas nušalimų dėmes. Gydytojų nuomone, jūros vanduo, karšta saulė, smėlis bei jaunystė turėtų tai išgydyti. Neturėdama pinigų kelionėms, būdama labai stipri fiziškai, Elvida pradėjo atstovauti fabriko sporto komandai, kurios vasaros treniruočių stovyklos vykdavo prie Baltijos jūros. Taip pat ji šoko fabriko tautinių šokių ansamblyje, kuris koncertuodavo ne tik Lietuvoje, bet ir pietinėse Sovietų Sąjungos respublikose. Gydytojų prognozės išsipildė: nušalimų žymės išnyko.

Elvidos sprendimas sportuoti turėjo įtakos ir jos asmeniniam gyvenimui. Treniruotės dažnai vykdavo Ažuolyno parke, prie Sporto halės. Ten treniruodavosi ir Kūno kultūros instituto studentai bei profesionalūs sportininkai. 1963 metais ji susipažino su KKI studentu ir legendinio Kauno „Žalgirio“ krepšinio klubo krepšininku Algirdu Čapliku. Pažintis baigėsi vedybomis, 1964 metais porai gimė sūnus Marius. Kaip ir visas Elvidos gyvenimas, taip ir vedybinis, buvo neeilinis. Garsios komandos krepšininkas dažnai vykdavo į varžybas, treniruočių stovyklas, Elvida irgi sportuodavo, be to ji šoko fabriko liaudies šokių ansamblyje. Vedybinio gyvenimo laikotarpis buvo kupinas išsiskyrimų ir susitikimų, slaptų pasimatymų džiaugsmo ir išsiskyrimo liūdesio. Buvo ir be galo romantiškų šeimos atostogų Nidoje. Ji ir dabar nusišypso, kai kalba apie tai, kaip ji su tūkstančiais komandos sirgalių skandavo: „Žalgiris“ ir jai šventą žodį „Lietuva“.

Bet buvo ir problemų. Tačiau 1965 metais buvo susektas vis dar su ginklu besislapstantis dėdė Stasys. Jo sulaikymo operacijos metu, Elvida ir jos 10-ies mėnesių sūnus, buvo paimti saugumiečių įkaitais, kad suimant dėdė nepanaudotų ginklo. Taigi, Elvida, norėdama apsaugoti savo vyrą, jo karjerą, saugumiečiams pasakė, kad su juo nebegyvena. 1969 metais jie oficialiai nutraukė santuoką, bet iki šios dienos liko geriausi draugai ir abu džiaugiasi savo trimis anūkais ir dviem proanūkais.

1985 metais Elvida išėjo į pensiją. Ji baigė aktyvią darbinę veiklą, bet darbų, planų ir rūpesčių jos gyvenime nesumažėjo. Atsirado galimybė daugiau dėmesio skirti anūkam bei iš tremties 1980 metais grįžusiam dėdei Stasiui. Tačiau, 1990 metais Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, Elvida negalėjo likti nuošalyje: naktimis budėjo prie Kaune saugomų pastatų, platino Lietuvos himno žodžius ir kitą tuomet aktualią informaciją, dalyvavo politiniuose renginiuose, tapo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos nare.

1995 metais, supratusi, kad ne tik jaunimas, bet ir sovietmečiu užaugusi karta nepakankamai žino apie partizaninio pasipriešinimo laikotarpį, ji pabandė užpildyti šią spragą. Ji surinko 10 knygų ir 16 laikraščių rezistencine tematika, ir Laisvės alėjoje prie Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pastato pradėjo pardavinėti turimą literatūrą. Ši jos savanoriška veikla tęsiasi iki šios dienos, tik ne gatvėje, o mažame Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos knygynėlyje, kurio įkūrėja ir vienintelė pardavėja yra ji pati. Ji negauna jokio materialinio atlygio, bet yra labai laiminga, galėdama perduoti žmonėms žinią apie vieną iš sunkiausių ir skaudžiausių Lietuvai laikotarpių. Taip ji renka lėšas PKTS ir perduoda žmonėms žinią apie Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį. Knygos – jos ginklas.

Dabar net sunku patikėti, kad ši garbingo amžiaus moteris, perskaitanti visas knygas, kuriomis prekiauja, būdama 26 metų amžiaus nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Elvidą su jos knygomis galima sutikti beveik kiekviename tremtinių renginyje, nepriklausomai kuriame Lietuvos kampelyje jis bevyktų.

Be knygų Elvida randa laiko dar vienam savo pomėgiui – mezgimui. O megzti ji išmoko dar slapstydamasi su močiute. Jos kartu mezgė šiltus rūbus partizanams. Jos megzčių pirštuotų pirštinių galima rasti Rezistencijos muziejaus ekspozicijose.

Elvidos mezginius mėgsta nešioti tautinis jaunimas, ne vieną yra išsigiję Lietuvos krepšinio fanai arba Dainų švenčių dalyviai. Greičiausiai taip yra dėl jos mezginiuose vyraujančių trijų kiekvienam Lietuvos piliečiui brangių spalvų derinio, t.y. valstybinės vėliavos spalvų: geltonos, raudonos ir žalios. Randa Elvida laiko ir savo šeimos nariams: sūnui, 3 anūkams ir 2 proanūkiams, ypač vaikaičiui Rėjui: ir padėti kaukei pasigaminti, ir knygą paskaityti, ir beglobiams gyvūnams prižiūrėti, ir valgyti jam pagaminti, net futbolo kamuolį paspardyti. Liūdna būna jai, kai per Vėlines visi lanko artimųjų kapus, ji negali padėti gėlių nei ant tėvelio, nei ant brolio, nei ant močiutės kapų. Ten, kur sribai pakasė tėvelio palaikus, dabar stovi mokykla. Brolis Teisutis, grįžęs į Krasnojarską, sukūrė ten šeimą, o vėliau dingo be žinios. O kol Elvida buvo Sibire, o dėdė Stasys slapstėsi, apaugo žole Morkūnų šeimos kapai, ir tuo pasinaudoję kaimynai išplėtė savo giminių kapavietes jų sąskaita. Neliko ir nuotraukų iš tokios tolimos ir laimingos vaikystės, kai abu tėveliai buvo gyvi.

Bet atminty liko įvairūs prisiminimai, o vienas gražiausių: kaip ji, būdama gal 5, o gal 6 metų, šoka Kauno karininkų ramovės salėje prie kalėdinės eglutės, aprengta balta markizeto suknele, išsiuvinėta mėlynomis rugiagėlėmis. Ši suknelė jai tarsi laimės ir taikos simbolis. Tiesa, taip ir neišsipildė jos didžiausia svajonė - tapti vaikų gydytoja. Norėdama priartėti prie šios svajonės, Elvida 21-erius buvo kraujo donorė, dalyvavo fabriko civilinės gynybos draugovės veikloje, kur išmoko suteikti pirmąją medicininę pagalbą.

Elvida dabar jaučiasi laiminga, džiaugiasi, kad jai pavyko nugalėti visas gyvenimo negandas, o juos artimiesiems negresia joks pavojus. Ji didžiuojasi, kad nepalūžo sunkiausiais gyvenimo etapais ir niekada neišdavė savo ir savo artimųjų brangintų vertybių. Elvida paveldėjo ne tik tėvelio išvaizdą, bet ir dvasinę stiprybę. Elvidos tėvo partizaninis slapyvardis buvo Plienas, gal būt, plienine stiprybe likimas apdovanojo ir jo dukrą.

Kažkada anūkė jos paklausė, ką ji pakeistų savo gyvenime, jeigu turėtų tokią galimybę. Elvida nieko nekeistų, nes tai buvo jos gyvenimas ir ji priėmė viską, ką likimas lėmė. Savo sudėtingo gyvenimo kelyje ji sutiko daug gerų ir protingų žmonių bei daug iš jų išmoko. Savo gyvenimu, savo asmeniniu pavyzdžiu ji stengiasi perduoti ją supantiems žmonėms savo optimizmą ir meilę artimam. Ji labai nori, kad jaunimas nepaliktų Lietuvos, neemigruotų, turėtų daugiau pilietinės atsakomybės, nebijotų darbo ir kurtų savo ateitį Lietuvoje.